

Kortanalys 5/2023

Gärningspersonens kön, ålder och relation till den utsatta

vid misshandel, hot, sexualbrott och personrån

Innehåll

Sammanfattning	3
Inledning.....	5
Syfte och frågeställningar	5
Metod	7
Datakällor.....	7
NTU	7
Brottsmisstankar	8
Hur datakällorna förhåller sig till varandra.....	9
Variabler.....	10
Jämförbarhet med den tidigare kortanalysen	11
Resultat	12
Misshandel	12
Gärningspersonens kön vid misshandel	12
Gärningspersonens ålder vid misshandel	13
Gärningspersonens relation till den utsatta vid misshandel	15
Hot	17
Gärningspersonens kön vid hot	17
Gärningspersonens ålder vid hot	18
Gärningspersonens relation till den utsatta vid hot.....	20
Sexualbrott.....	21
Gärningspersonens kön vid sexualbrott	21
Gärningspersonens ålder vid sexualbrott	23
Gärningspersonens relation till den utsatta vid sexualbrott.....	25
Personrån.....	26
Gärningspersonens kön vid personrån	26
Gärningspersonens ålder vid personrån	27
Gärningspersonens relation till den utsatta vid personrån	28
Avslutande diskussion	30
Resultaten är överlag samstämmiga och förväntade.....	30
Källorna täcker delvis in olika typer av händelser och gärningspersoner	31
Referenser	34
Bilagor	36
Diagram.....	36

Tabeller	37
----------------	----

urn:nbn:se:bra-1131

© Brottsförebyggande rådet 2023

Författare: Åsa Strid

Vetenskaplig granskare: Sven-Åke Lindgren, Professor emeritus vid Institutionen för sociologi och arbetsvetenskap, Göteborgs universitet, har vetenskapligt granskat utkast till kortanalysen och lämnat värdefulla synpunkter. Det är dock Brå som i alla avseenden är ansvarig för innehållet i rapporten.

Omslagsillustration: Susanne Engman

Produktion: Brottsförebyggande rådet, Box 1386, 111 93 Stockholm

Telefon 08-527 58 400, e-post info@bra.se, www.bra.se

Denna kortanalys kan laddas ner från Brås webbplats <http://www.bra.se>

Sammanfattning

Den här kortanalysen beskriver gärningspersonernas kön, ålder och relation till de utsatta vid misshandel, hot, sexualbrott och personrån. Den är delvis en uppdatering av en kortanalys på samma tema som gjordes 2014 (Brå 2014), dock inte helt jämförbar eftersom datakällorna som används har förändrats sedan dess.

De datakällor som används i kortanalysen är uppföljningsintervjuerna från Nationella trygghetsundersökningen NTU för åren 2019–2021, (som avser utsatthet 2018–2020) samt brottsmisstankar ur registret över misstänkta personer för åren 2018–2020.

Oavsett vilket av de fyra brotten som studeras eller vilken av de två källorna som används så är en överväldigande majoritet av gärningspersonerna män. Det gäller oavsett om den utsatta är en man eller en kvinna och oavsett den utsatta personens ålder. Andelen manliga gärningspersoner varierar ändå något mellan brottstyperna och är som högst för sexualbrott (95–98 procent beroende på källa) och lägst för misshandel (83 procent för båda källorna).

Gärningspersonen är i regel ung oavsett vilket av brotten som studeras och oavsett om den utsatta är en man eller en kvinna. Det är särskilt tydligt vid personrån. Andelarna varierar något mellan källorna men enligt NTU:s uppföljningsintervjuer är sju av tio gärningspersoner vid personrån under 25 år. Även misshandel har stor andel gärningspersoner under 25 år (57 procent), men för hot och sexualbrott är gärningspersonen under 25 år i mindre än hälften av gärningspersonerna (men en majoritet är under 35 år). Generellt gäller ju yngre den utsatta personen är, desto yngre är gärningspersonen. Det mönstret är dock något mindre tydligt för personrån, där gärningspersonen tenderar att vara ganska ung oavsett ålder på den utsatta personen.

De fyra brottstyperna skiljer sig en hel del åt vad gäller gärningspersonens relation till den utsatta. För personrån är den absoluta majoriteten av gärningspersonerna helt okända för den utsatta avsett om den utsatta är man eller kvinna. För de övriga brotten finns dock tydliga variationer här, beroende på den utsattas kön. För misshandel är det vanligare att gärningspersonen är en bekant eller närstående (ofta nuvarande eller före detta partner), om den utsatta är en kvinna, medan det är en okänd gärningsperson i över hälften av fallen av när den misshandlade är en man. När det gäller hot är relationen till gärningspersonen lite mer lika mellan utsatta män respektive utsatta kvinnor, men det är ändå en något högre andel fall av hot mot kvinnor som begås av någon bekant eller närstående, även här också vad gäller nuvarande eller före detta partner. Vad gäller sexualbrott är förhållandena lite annorlunda. När kvinnor är utsatta är det en mycket större andel helt okända gärningspersoner, jämfört med fall där en man är utsatt, vilket hänger ihop med att

merparten av sexualbrotten som rapporteras i NTU utgörs av lindrigare brott som ofredanden. Det betyder dock inte att sexualbrott mot män begås av närstående i större utsträckning, det är andelen gärningspersoner som är bekanta endast till namn eller utseende som är något större.

Resultatet från de olika källorna är precis som i den tidigare kortanalysen påtagligt samstämmiga. Den största skillnaden som noteras är att gärningspersonerna som finns i brottsmisstankarna generellt är något äldre än de som förekommer i NTU:s uppföljningsintervjuer. Det beror förmodligen på att anmälningsbenägenheten bland unga utsatta (som oftast utsätts av unga gärningspersoner) är lägre än bland äldre. Men det kan också hänga ihop med att de båda källorna fångar brott i lite olika delar av befolkningen, där NTU fångar upp brott som sker i det man skulle kunna kalla "normalbefolkningen" (där gärningspersonerna ofta är unga) medan brottsmisstankarna har en överrepresentation av grövre brott, vilka inte sällan sker i kriminella miljöer, där åldersspridningen på gärningspersonerna kan vara något större.

Inledning

Brå publicerade år 2014 en kortanalys om gärningspersoners kön och ålder (Brå 2014). Det var en av de första gångerna som man kombinerade resultat från Nationella trygghetsundersökningen (NTU) med statistiken om misstänkta personer för att få en mer fullständig bild av gärningspersonerna vid misshandel, hot, personrån och sexualbrott. Kortanalysen avsåg data gällande åren 2005–2012. Eftersom kunskap om gärningspersonernas demografi¹ utgör en grundläggande pusselbit i brottsförebyggande arbete och kriminologisk forskning ser Brå ett behov av att göra en ny kortanalys på mer aktuella data.

Resultaten i kortanalysen från 2014 visade att män är kraftigt överrepresenterade som gärningspersoner för samtliga fyra brottstyper. De utgjorde 86–98 procent av gärningspersonerna, beroende på källa och brottstyp. I NTU var andelen män störst vid rån, följt av sexualbrott, hot och sist misshandel. Andelen män i misstankestatistiken var störst vid sexualbrott, följt av rån, hot och sist misshandel. Andra viktiga resultat var att män och kvinnor i huvudsak utsätter personer i samma ålder som de själva och att andelen kvinnliga utsatta ökar ju äldre gärningspersonerna är. En viktig slutsats från den tidigare kortanalysen var att de två källorna, NTU och statistiken över misstänkta personer, påvisade likartade resultat, trots att de täcker brottsligheten på olika sätt och i olika omfattning. Brottsmisstankarna täcker endast anmälda brott där det dessutom finns en skäligen misstänkt medan NTU täcker både anmälda och ej anmälda brott, dock sannolikt inte så väl i de delar av befolkningen som kan betraktas som mest marginaliserad.²

Sedan kortanalysen 2014 har ett par andra liknande jämförelser gjorts som också visar på liknande resultat avseende bland annat sexualbrott och ungdomsrån (Brå 2017; 2019; 2021b)

Syfte och frågeställningar

Syftet med kortanalysen är att på nytt beskriva gärningspersonerna vid misshandel, hot, rån och sexualbrott. Det undersöks via frågeställningarna:

- Vilken ålder respektive könsfördelning har gärningspersonerna vid misshandel, hot, personrån och sexualbrott?
- Vilken relation till gärningspersonen har de utsatta vid dessa brottstyper?

---

¹ Det finns andra demografiska aspekter som hade varit intressanta att studera, men kortanalysen avgränsas av utrymmesskäl till gärningspersonens kön och ålder.

² Till exempel hemlösa, människor med svår missbruksproblematik eller tungt kriminellt belastade personer. Detta beror dels på att svarsfrekvensen i dessa grupper kan antas vara särskilt låg vid den här typen av undersökningar, dels på att undersökningen inte överhuvudtaget når personer som saknar adress i registret över totalbefolkningen eller personer som vistas på institution (Brå 2022b).

- Skiljer sig dessa mönster åt beroende på den utsattas kön eller ålder?
- Vad kan ligga bakom eventuella skillnader de båda datakällorna emellan?

En viktig skillnad gentemot den förra kortanalysen är att beskrivningen här utgår ifrån delvis andra källor. Det innebär att resultaten inte kan jämföras rakt av med de från 2014 års kortanalys (se vidare nästa avsnitt om de olika källorna och vad det innebär för jämförbarheten dom emellan).

Metod

Datakällor

Datakällorna som används i kortanalysen är uppföljningsintervjuerna från Nationella trygghetsundersökningen NTU för åren 2019–2021, (som avser utsatthet 2018–2020) samt brottsmisstankar för åren 2018–2020.

NTU

NTU är en enkätundersökning som Brå genomför årligen med syfte att undersöka bland annat människors utsatthet för brott. Det är då ett urval om 200 000 folkbokförda i åldern 16–84 år som tillfrågas. Ett mindre urval av de personer som uppger att de utsatts för brott kontaktas på telefon för att genomföra uppföljande intervjuer om brottsändelser i enkäten (maximalt tre separata brottsändelser).³ Bland annat får den utsatta svara på frågor om gärningspersonen och det är dessa svar som utgör grund för den här kortanalysen. I tabell 1 redovisas antalet händelser i uppföljningsintervjuerna, där respondenten lämnat uppgifter om gärningspersonen. För motsvarande uppgifter för samtliga redovisningsgrupper, se tabell 5 i bilagan.

Tabell 1. Antalet händelser (n) där intervjupersonerna har uppgett information om gärningspersonerna i NTU:s uppföljningsintervjuer 2019–2021⁴

	Misshandel	Hot	Sexualbrott	Personrån
Totalt	1 521	1 836	1 692	660

NTU:s uppföljningsintervjuer har som huvudsakligt syfte att ge en indikation om mönster i omständigheterna kring de olika brottstyperna som rapporteras i NTU (Brå 2020a), det vill säga det som kortanalysen syftar till. Men till såväl NTU:s enkät som till de efterföljande uppföljningsintervjuerna finns ett antal selektionsmekanismer som riskerar snedvrída resultaten. Det gäller särskilt för uppföljningsintervjuerna, där det sker selektionsmoment i flera steg (Brå 2020a).⁵ De olika bortfallen bedöms kunna leda till skevheter i resultaten (om till exempel gärningspersonernas kön och ålder), men eftersom man

³ Urvalsförfarandet och bortfallet redogörs för i publikationerna för respektive år (Brå 2020b, Brå 2021a, Brå 2023). En generell bedömning av kvaliteten på data från uppföljningsintervjuerna gjordes 2020 (Brå 2020a).

⁴ Antalet händelser som redovisas i tabellen är oviktade, det vill säga det faktiska antalet händelser som rapporterats. I resultatredovisningen är dock alla resultat viktade för att kompensera för effekter av urvaldesign och bortfall (se vidare under "begränsningar").

⁵ En person som ingår i uppföljningsintervjuerna har i 1) slumpmässigt valts ut att vara en av 200 000 personer som ingått i urvalet till NTU-enkäten 2) valt att delta 3) varit utsatt för ett brott och 4) valt att berätta det i enkäten. Därefter har personen 5) svarat ja på frågan om hen an tänka sig bli kontaktad för en eventuell uppföljningsintervju och lämnat telefonnummer. Personen har därefter 6) varit en av de personer som lämnat sitt telefonnummer som dragits till urvalet att bli uppringd och därefter 7) valt att svara i telefon när ett okänt nummer har ringt och 8) valt att delta i uppföljningsintervjun.

har god kännedom om de personer som faller bort i de olika stegen, kan man på ett relativt effektivt sätt hantera dessa bortfall och de medföljande skevheterna genom ett viktningsförfarande.⁶

När man använder uppgifter från en brottsofferundersökning såsom NTU:s uppföljningsintervjuer bör man också beakta risken att en del av svaren som uppgifterna bygger på kan vara missvisande, eftersom de bygger på en privatpersons bedömning av en händelse. Det kan till exempel handla om att det inträffade inte utgjorde ett brott rent juridiskt sett, eller att den utsatta felbedömer ålder på gärningspersonen om det inte är någon hen känner väl.

En annan begränsning i NTU-materialet är att det i vissa fall handlar om små tal. NTU är en undersökning med mycket stort urval men eftersom uppföljningsintervjuer görs endast med ett urval av de utsatta blir urvalet relativt litet. Det gäller särskilt för personrån, där utsattheten är liten, vilket begränsar urvalet av brotts handlingar att fånga upp och i synnerhet personrån mot kvinnor, som är ovanligt förekommande i materialet. Det gäller också sexualbrott mot män, eftersom den absoluta majoriteten som rapporterar utsatthet för sexualbrott är kvinnor. Små tal bidrar till ökad osäkerhet i resultaten, men här har dessa resultat ändå redovisats eftersom de bidrar med värdefull information.⁷

Vid tolkning av resultaten bör man också ha i åtanke att urvalet till NTU baseras på folkbokföringsuppgifter. Det innebär att personer som lever i Sverige utan att vara folkbokförda eller är folkbokförda men saknar folkbokföringsadress (till exempel bostadslösa) inte täcks in av undersökningen. Men även personer som har en folkbokföringsadress men lever i situationer där de kan vara svåra att nå via denna, till exempel institutionsplacerade, personer med skyddad identitet eller personer som är bokförda på fel adress är sannolikt mycket underrepresenterade i urvalet, samtidigt som de är grupper som kan antas vara mer utsatta för brott än andra (Brå 2000, Nilsson 2002).

Brottsmisstankar

I registret över misstänkta personer finns uppgifter om alla straffmyndiga personer (totalurval) som har blivit misstänkta för brott av polis, åklagare eller annan brottsutredande myndighet under referensåret och där misstanken graderats som skälig eller på sannolika skäl misstänkt. En person kan vara föremål för flera brottsmisstankar. I den här kortanalysen

---

⁶ En kvalitetsbedömning av materialets representativitet gjordes i samband med uppföljningsintervjuerna 2019. Resultaten visade att fördelningen av brottsutsatta utifrån kön och ålder, och nivåerna av utsatthet för olika brottstyper, såg relativt likartat ut vid en jämförelse mellan enkätundersökningen och uppföljningsintervjuerna när vikter användes (som bland annat kompenserar för bortfallet). Svaren i uppföljningsintervjuerna följer samma mönster som svaren i uppföljningsintervjuerna gjorde innan metoden byttes 2017, då man använde sig av ett mer direkt urval med mindre bortfall, vilket också talar för att viktningsförfarandet fungerar väl (Brå 2020a)

⁷ I kortanalysen redovisas inte konfidensintervall, eftersom sådana bara tar hänsyn till en av många osäkerhetsfaktorer i resultaten och riskerar att ge en felaktig bild av resultatens precision.

används enheten brottsmisstankar. Anledningen är att enheten brottsmisstankar är mer jämförbar med enheten händelser, som NTU:s uppföljningsintervjuer baseras på. För att kunna besvara frågeställningarna i den här kortanalysen används endast brottsmisstankar där det finns information om den utsattas kön och ålder i brottskoden.⁸ I tabell 2 redogörs för hur många brottsmisstankar det handlar om, uppdelat på de aktuella brottstyperna.

Tabell 2. Antalet brottsmisstankar i registret över misstänkta personer 2018–2020, (i de fall där det finns information om den utsatta).

	Misshandel	Hot	Sexualbrott	Personrån ⁹
Totalt	13 4178	71 110	5 492	25 526

Statistiken över misstänkta personer och brottsmisstankar är i grunden en verksamhetsstatistik. Syftet är att tillhandahålla en övergripande bild av handläggningen av brottsmisstankarna inom rättsväsendet. En begränsning med att använda brottsmisstankar som en källa i den här typen av studie är att den endast omfattar brott (och därmed gärningspersoner) som blivit polisanmälda. Vilka brott som anmäls till polisen är inte slumpmässigt. Vid de fyra brottstyper som den här studien avser kan anmälningsbenägenheten påverkas av till exempel brottets allvarlighetsgrad och relation till gärningspersonen (Brå 2017). Ytterligare selektionsprocesser påverkar vilka brott som leder till att en person kan misstänkas för brottet (Brå 2008).

Även för brottsmisstankarna bör man beakta att det kan förekomma händelser som inte är brott i juridisk mening. Man bör också ha i åtanke att det inte alltid är rätt person som misstänks för brottet.

Hur datakällorna förhåller sig till varandra

Den registerbaserade kriminalstatistiken (som brottsmisstankar bygger på) och resultat ur NTU:s uppföljningsintervjuer är framtagna med olika syften och har som beskrivits ovan olika typer av problem vad gäller uppskattning av brottslighetens nivåer. Det innebär att det inte är helt okomplicerat att jämföra de båda källorna rakt av. Det får emellertid anses som mindre problematiskt att jämföra mönster/fördelning inom respektive datakälla än att jämföra volymer. Det finns anledning att anta att mörkertalet är större i den registrerade brottsligheten än i den självrapporterade utsattheten när det kommer till de fyra aktuella brottstyperna, som alla handlar om brott mot person med relativt låg anmälningsbenägenhet (Brå 2021c). Det ska dock nämnas att

⁸ Undantaget för personrån, där kön inte ingår som en uppgift i brottskoden.

⁹ Den utsattas kön framgår inte av brottskoderna för personrån.

samstämmigheten de båda källorna emellan var hög i den tidigare kortanalysen från 2014.¹⁰

Det är en klar fördel med att titta på båda källorna samtidigt eftersom de kompletterar varandra och tillsammans troligen täcker in en större del av brottsligheten tillsammans än vad de skulle göra var för sig. NTU fångar sannolikt in många lindriga brottshändelser som inte kommer till rättsväsendets kännedom (Brå 2017, Brå 2019). Samtidigt finns det anledning att tro att brottslighet inom grupper med tungt kriminellt belastade personer inte fångas upp i den här typen av undersökningar (Brå 2022a) medan åtminstone en del av den typen av händelser kommer till polisens kännedom och kan bli föremål för brottsmisstankar.

Det finns av allt att döma ett mörkertal som inte kommer att kunna täckas av källorna tillsammans och därför kan medföra skevhet i resultaten, vilket beaktas i analysen.

Variabler

I resultatdelen används följande variabler:

- Gärningspersonens kön. Den utsattas uppfattning av vad gärningspersonen hade för kön i NTU:s uppföljningsintervjuer och den misstänkta juridiska kön när det handlar om brottsmisstankar.
- Den utsattas kön. Den utsattas juridiska kön utifrån registeruppgifter kopplade till NTU:s uppföljningsintervjuer, och den utsattas kön utifrån vilken brottskod som Polismyndigheten har gett polisanmälan. För personrån saknas i registret uppgifter om den utsattas kön, vilket medför att redovisningen uppdelat på den utsattas kön bara kan göras utifrån NTU.
- Gärningspersonens ålder. Den utsattas uppskattning av gärningspersonens ålder i NTU:s uppföljningsintervjuer och den misstänkta faktiska ålder när det handlar om brottsmisstankar.
- Den utsattas ålder. Den utsattas ålder utifrån registeruppgifter kopplade till NTU:s uppföljningsintervjuer, och den utsattas ålder utifrån vilken brottskod som Polismyndigheten har gett polisanmälan.
- Gärningspersonens relation till den utsatta. Den utsattas svar om vilken relation man haft vid den aktuella brottshändelsen i NTU:s uppföljningsintervjuer. Gärningspersonens relation till den utsatta framgår av brottsmisstankars brottskoder för misshandel, hot och sexualbrott, men har inte kunnat användas i den här analysen. För misshandel har det uppdagats att uppgifterna har kvalitetsbrister

---

¹⁰ Det bör dock beaktas att en samstämmighet de båda källorna emellan skulle kunna bero på en skevhet som finns i båda källorna.

(Brå 2023) och för hot och sexualbrott finns inte uppgifter för hela den aktuella perioden.

Datakällorna skiljer sig i hur detaljerad information som går att redovisa från dem. I misstankeregistret för brott är uppgifterna om den utsatta personen begränsade till vad som framgår av brottskoderna, vilket i det här fallet är kön och en grov åldersindelning. Det innebär att de inte går att jämföra med de ålderskategorier som finns i NTU, varför redovisningen uppdelat på ålder bara görs utifrån NTU.

I möjligaste mån har samma variabler och indelningar använts som normalt används i den löpande statistiken. Dock har justeringar gjorts för att öka jämförbarheten mellan NTU:s uppföljningsintervjuer och brottsmisstankarna. När gärningspersonens ålder jämförs mellan källorna har den yngsta åldersgruppen uteslutits ur både NTU:s uppföljningsintervjuer och brottsmisstankarna, eftersom de inte är jämförbara (0–17 år för NTU och 15–17 år för brottsmisstankar). När resultat redovisas för NTU:s uppföljningsintervjuer separat tas dock även den yngsta åldersgruppen (0–17 år) med, för att ge en komplett bild av gärningspersonernas sammansättning, inte minst för att den yngsta gruppen tycks utgöra en inte obetydlig del av gärningspersonerna för dessa brott.

I vissa fall har ålderskategorier slagits ihop eller uteslutits från redovisningen på grund av små tal, vilket hänger samman med att utsattheten för den här typen av brott är lägre i de högre åldrarna.

Jämförbarhet med den tidigare kortanalysen

Resultaten i den här kortanalysen är inte att vara direkt jämförbara med resultaten i den tidigare kortanalysen, i den bemärkelse att man inte kan jämföra dem båda i syfte att uttala sig om förändringar över tid. Metoden har förändrats på så sätt att den förra kortanalysen baserades på misstänkta personer, medan den här istället baseras på brottsmisstankar. Anledningen är att enheten brottsmisstankar är mer jämförbar med enheten händelser, som NTU:s uppföljningsintervjuer baseras på. En annan metodologisk skillnad är att den förra kortanalysen byggde på data från NTU innan metodbytet som genomfördes 2017, med annan insamlingsmetod, urval och till viss del andra frågor.

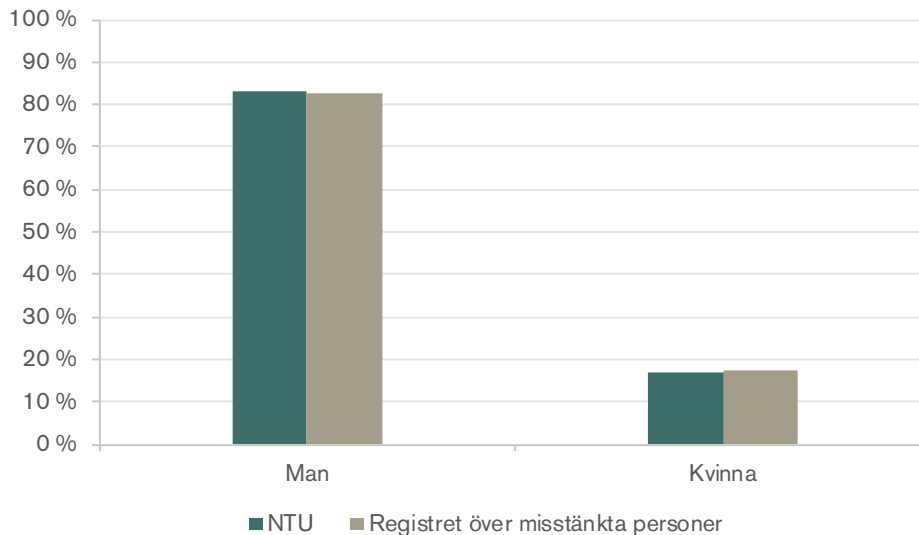
Resultat

Misshandel

Gärningspersonens kön vid misshandel

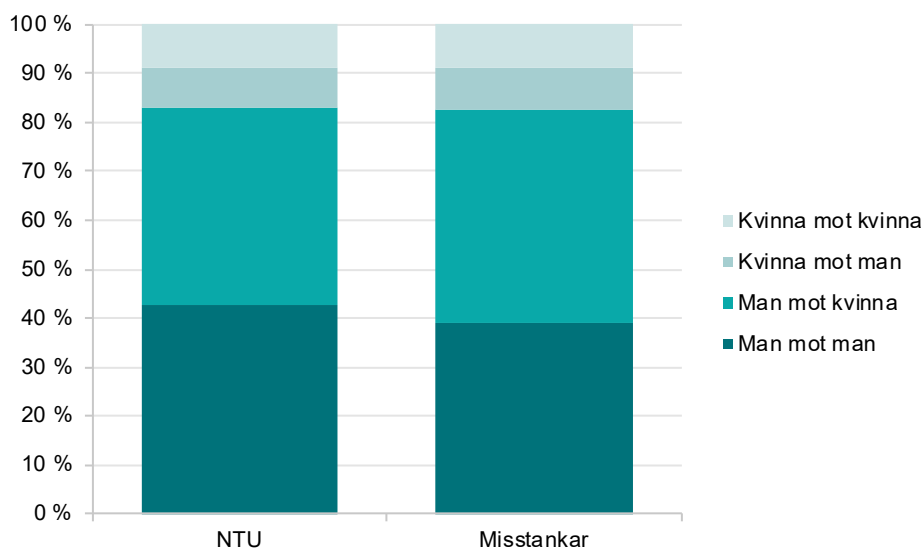
Både svaren från NTU:s uppföljningsintervjuer och uppgifterna över brottsmisstankar visar att gärningspersonen vid misshandel är en man i en övervägande majoritet av fallen (figur 1). Nivåerna är dessutom påfallande lika mellan de båda datamaterialen, där båda visar på 83 procent manliga och 17 procent kvinnliga gärningspersoner.

Figur 1. Gärningspersonens kön vid misshandel enligt NTU:s uppföljningsintervjuer 2019–2021 respektive brottsmisstankar ur registret över misstänkta personer 2018–2020. Andel händelser i procent.

När man studerar gärningspersonens kön i förhållande till om den utsatta personen är man eller kvinna (figur 2) framgår ett mönster där det i cirka 40 procent av fallen är en man som har misshandlat en annan man och i 40 procent en man som har misshandlat en kvinna. Mindre vanligt är att en kvinna har misshandlat en man eller att en kvinna har misshandlat en annan kvinna (omkring 10 procent av fallen vardera). Även här är resultaten snarlika mellan fallen som förekommer i NTU:s uppföljningsintervjuer och i uppgifterna över brottsmisstankar.

Figur 2. Gärningspersonens och den utsattas kön vid misshandel, enligt NTU:s uppföljningsintervjuer 2019–2021 respektive brottsmisstankar ur registret över misstänkta personer 2018–2020. Andelen händelser i procent.

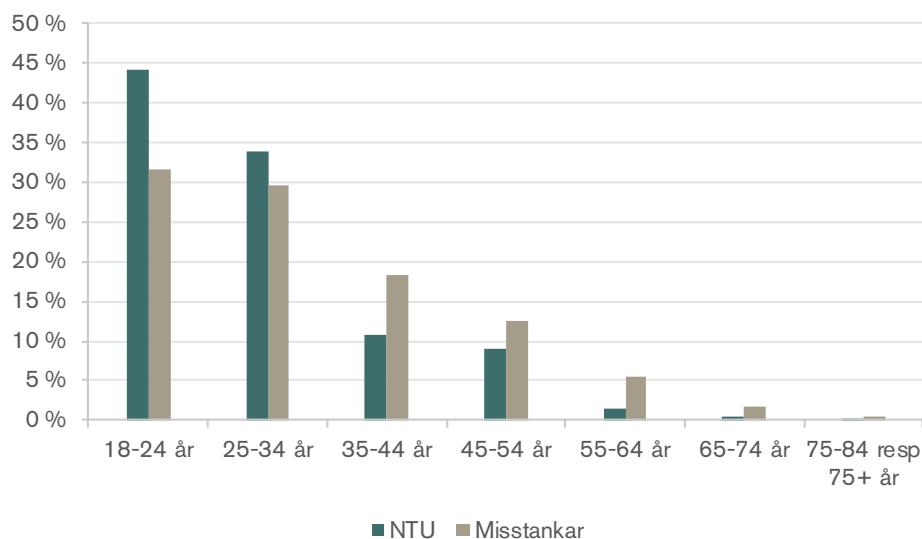
Hur vanligt det är att gärningspersonen är en man eller kvinna varierar dock beroende på den utsattas ålder. Vid misshandel mot personer i åldersgruppen 16–19 år är det en man som misshandlar en man i 50 procent av fallen, medan den motsvarande andelen för misshandel i åldersgruppen 45–54 år är 32 procent (figur 20 i bilagan). Det här kan relateras till i vilka sammanhang personer i olika åldrar utsätts, där yngre utsätts i större utsträckning i offentlig miljö, där våld av män mot män är vanligare (Brå 2017). I åldersgruppen 25–34 år utgörs den största andelen, 50 procent, av fallen av en man som misshandlat en kvinna. Det är också värt att notera att andelen fall där en kvinna misshandlat en kvinna är relativt stor i åldersgruppen 45–54 år (20 procent). Generellt sett är andelen kvinnliga gärningspersoner högre i fall där den utsatta är i de tre äldre åldersgrupperna (mellan 35 och 64 år), vilket inte ska tolkas som att kvinnor blir mer våldsbenägna med åren utan för att de kvinnliga gärningspersonernas andel ökar som en effekt av att män begår färre våldsbrott med åldern (Brå 2017).

Gärningspersonens ålder vid misshandel

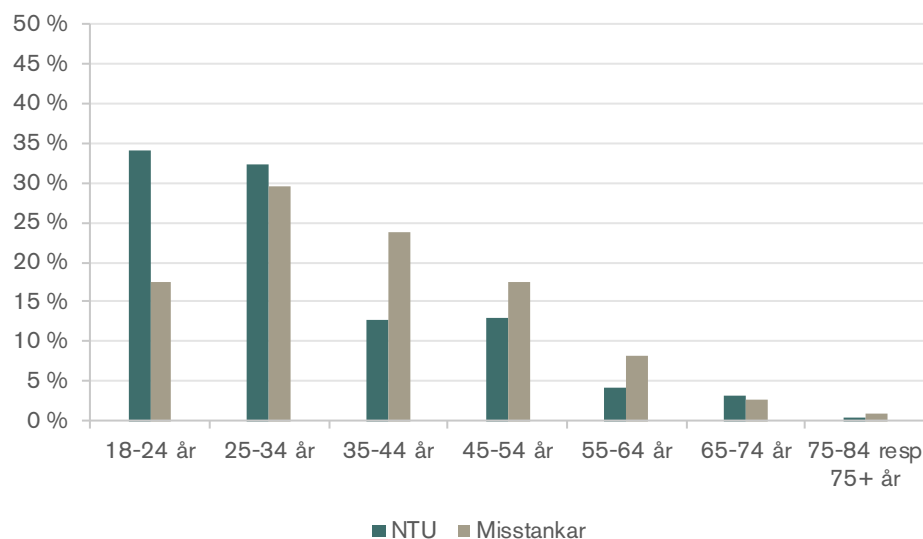
Oavsett om den utsatta är en man (figur 3) eller en kvinna (figur 4) är gärningspersonen ofta ung, vilket syns både i NTU:s uppföljningsintervjuer och brottsmisstankarna. Enligt svaren i NTU:s uppföljningsintervjuer är gärningspersoner i åldersgruppen 18–24 år den vanligast förekommande (44 procent i fall där den utsatta är en man, 34 procent om den utsatta är en kvinna). Därefter är andelen gärningspersoner lägre ju äldre åldersgrupp som studeras. Mindre än en halv procent av gärningspersonerna är i åldersgruppen 75–84 år. Brottsmisstankarna följer ett liknande mönster men med undantaget att det är en större andel gärningspersoner som är 35 år och äldre, jämfört med resultatet i NTU:s uppföljningsintervjuer. En annan skillnad är att

det är en avsevärt mindre andel gärningspersoner i åldersgruppen 18–24 år, när den utsatta är en kvinna om man tittar på brottsmisstankar (18 procent) jämfört med NTU:s uppföljningsintervjuer (34 procent).

Figur 3. Gärningspersonens ålder vid misshandel där den utsatta är en man, enligt NTU:s uppföljningsintervjuer 2019–2021 respektive brottsmisstankar ur registret över misstänkta personer 2018–2020. Andel händelser i procent.¹¹

Figur 4. Gärningspersonens ålder vid misshandel där den utsatta är en kvinna, enligt NTU:s uppföljningsintervjuer 2019–2021 respektive brottsmisstankar ur registret över misstänkta personer 2018–2020. Andel händelser i procent.¹²

Generellt sett är andelen gärningspersoner i befolkningen högst bland unga personer och allt lägre med stigande ålder. I de fall där de utsatta är mellan 16 och 19 år uppges att gärningspersonen är yngre än 18 år i hela

¹¹ För att kunna skapa jämförbara ålderskategorier mellan NTU:s uppföljningsintervjuer och brottsmisstankarna har händelser där den utsatta är yngre än 18 år uteslutits ur den här redovisningen.

¹² För att kunna skapa jämförbara ålderskategorier mellan NTU:s uppföljningsintervjuer och brottsmisstankarna har händelser där den utsatta är yngre än 18 år uteslutits ur den här redovisningen.

54 procent av fallen och mellan 18 och 24 i 26 procent av fallen (tabell 3). Även för utsatta i åldersgrupperna 20–24 och 25–34 är det vanligast att uppge att gärningspersonen är i ungefär samma ålder som den utsatta. För åldersgrupperna 35 år och uppåt är sambandet dock inte lika tydligt, där endast mellan 9 och 15 procent av gärningspersonerna tillhör den egna åldersgruppen. Här skulle eventuellt den relativt stora andelen gärningspersoner som är 17 år eller yngre till viss del kunna vara den utsattas eller dennes partners barn eller ungdomar som den utsatta möter i arbetet (se avsnittet nedan om gärningspersonens relation till den utsatta).

Tabell 3. Gärningspersonens ålder vid misshandel fördelat på den utsattas ålder, enligt NTU:s uppföljningsintervjuer 2019–2021. Andel händelser i procent.¹³

	Den utsattas ålder						Totalt
	16–19 år	20–24 år	25–34 år	35–44 år	45–54 år	55–64 år	
Gärningspersonens ålder							
0–17 år	54	9	17	22	30	21	29
18–24 år	26	51	22	29	15	14	28
25–34 år	8	29	44	31	23	20	24
35–44 år	6	2	12	9	13	19	8
45–54 år	6	9	4	7	12	8	8
55–64 år	0	1	1	1	4	15	2
65–74 år	0	0	0	2	4	2	1
75–84 år	0	0	0	0	0	1	0
Totalt	100	100	100	100	100	100	100

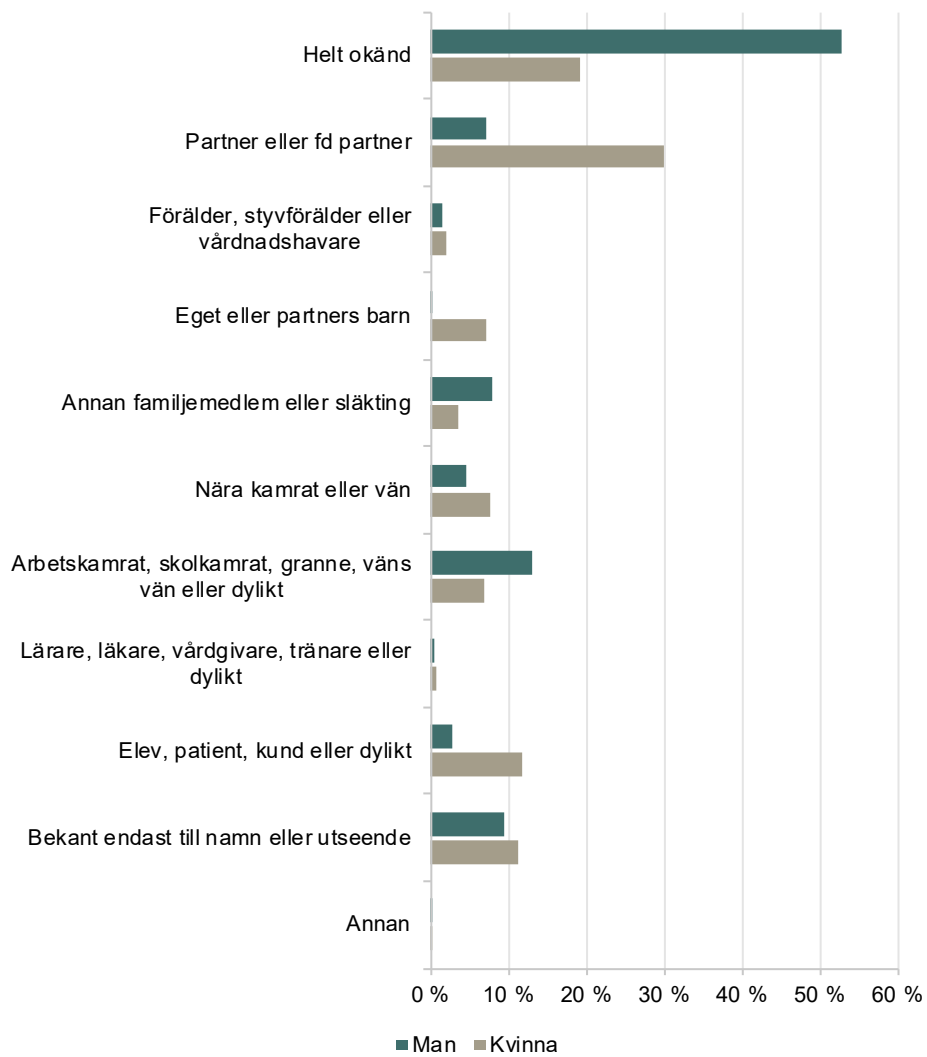
Gärningspersonens relation till den utsatta vid misshandel

Män som utsatts för misshandel svarar oftast att de utsatts av en för dem helt okänd person (figur 5). Annars är det relativt vanligt att gärningspersonen är en yttlig bekant, som arbetskamrat, skolkamrat, granne, väns vän eller dylikt eller någon som är bekant endast till namn och utseende. När den utsatta istället är en kvinna är den vanligaste gärningspersonen istället en partner eller före detta partner och andelen okända gärningspersoner är betydligt lägre än för utsatta män. Vid misshandel mot kvinnor är det också vanligare jämfört med misshandel mot män att den utsatta uppger att gärningspersonen är en elev, patient, kund eller dylikt eller den utsattas egna barn eller partners barn.

¹³ Åldersgrupperna 65–74 samt 75–84 har uteslutits ur redovisningen på grund av för få svar.

Figur 5. Relation till gärningspersonen fördelat på den utsattas kön vid misshandel, enligt NTU:s uppföljningsintervjuer 2019–2021. Andel händelser i procent.

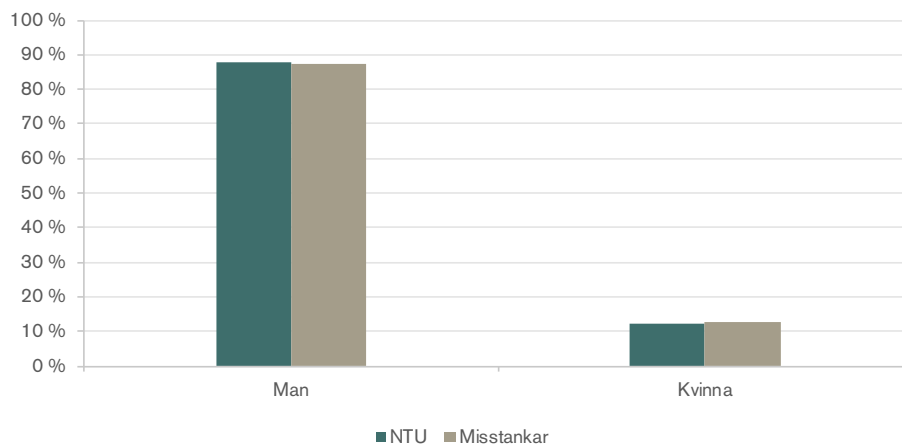

Hot

Gärningspersonens kön vid hot

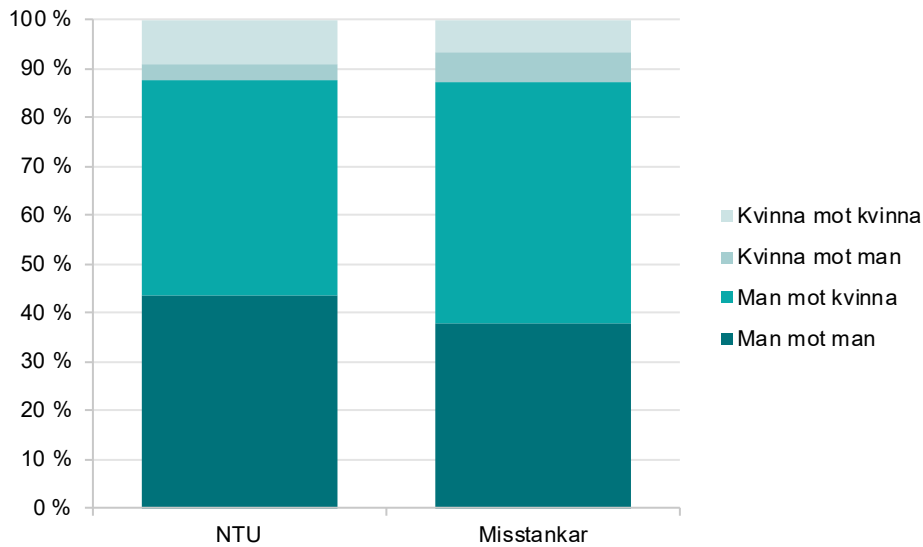
Den absoluta merparten av gärningspersonerna vid hot är män (88 procent av händelserna i NTU:s uppföljningsintervjuer och 87 procent av brottsmisstankarna, se figur 6).

Figur 6. Gärningspersonens kön vid hot, enligt NTU:s uppföljningsintervjuer 2019–2021 respektive brottsmisstankar ur registret över misstänkta personer 2018–2020. Andel händelser i procent.

Enligt svaren i NTU:s uppföljningsintervjuer är andelen fall där en kvinna hotats av en man lika stor som andelen fall där en man hotats av en man (båda två utgör 44 procent vardera av det totala antalet misshandelsfall, se figur 7). Bland brottsmisstankarna är andelen fall där en man hotat kvinnor något större än andelen fall där män hotat män (49 procent jämfört med 38 procent).

Figur 7. Gärningspersonens och den utsattas kön vid hot, enligt NTU:s uppföljningsintervjuer 2019–2021 respektive brottsmisstankar ur registret över misstänkta personer 2018–2020. Andelen händelser i procent.

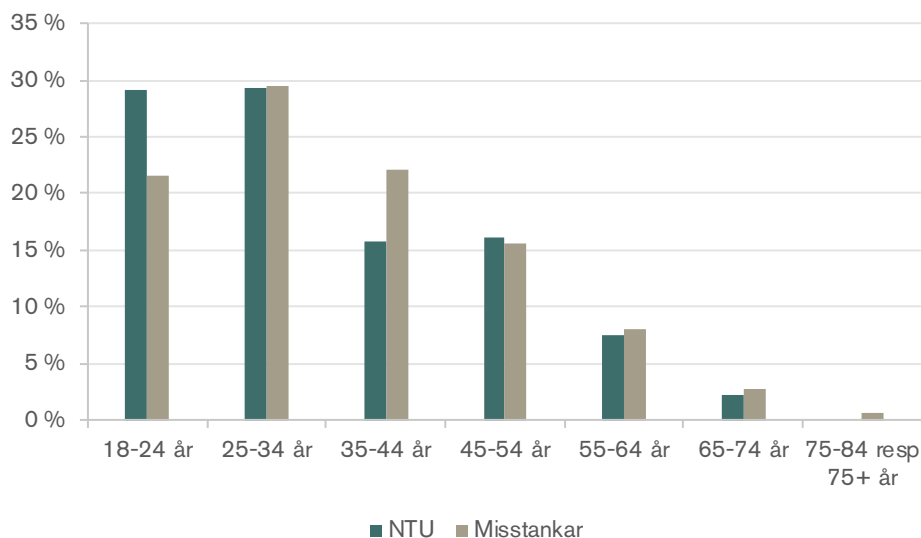

Könssammansättningen på gärningspersonerna respektive de utsatta varierar en del beroende på den utsattas ålder, men det saknas tydliga mönster, det är ingen sammansättning som blir vanligare ju äldre åldersgrupp som studeras eller vice versa (figur 21 i bilagan).

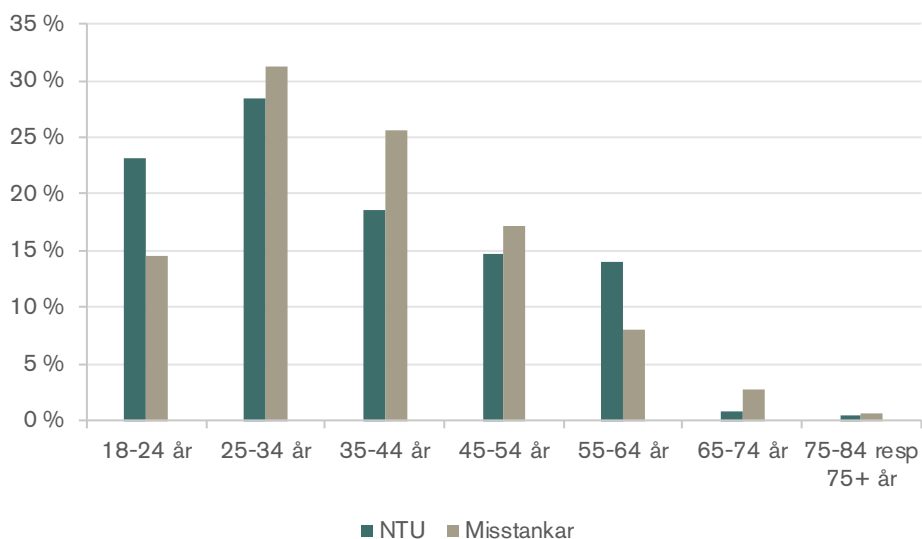
Gärningspersonens ålder vid hot

När det gäller gärningspersonens ålder (figur 8 och 9) är mönstret likartat det för misshandel. För NTU:s uppföljningsintervjuer är andelen gärningspersoner störst i åldersgrupperna 18–24 år och 25–35 år och minskar därefter för varje åldersgrupp. Här noteras en skillnad mellan svaren i NTU:s uppföljningsintervjuer och uppgifterna över brottsmisstankar, där brottsmisstankarna har en lägre andel gärningspersoner i åldersgruppen 18–24 år jämfört med svaren i NTU, vilket kan förstås mot bakgrunden att den utsatta ofta är i ungefär samma ålder som gärningspersonen och vi sedan tidigare känner till att anmälningsbenägenheten är lägre bland yngre (Brå 2021c).

Figur 8. Gärningspersonens ålder vid hot där den utsatta är en man, enligt NTU:s uppföljningsintervjuer 2019–2021 respektive brottsmisstankar ur registret över misstänkta personer 2018–2020. Andel händelser i procent.¹⁴

Figur 9. Gärningspersonens ålder vid hot där den utsatta är en kvinna, enligt NTU:s uppföljningsintervjuer 2019–2021 respektive brottsmisstankar ur registret över misstänkta personer 2018–2020. Andel händelser i procent.¹⁵

De yngsta utsatta utsätts av de yngsta gärningspersonerna (tabell 4). Där uppges att gärningspersonen är under 18 år i 44 procent av fallen och mellan 18 och 24 år i 38 procent av fallen. Även när den utsatta är i åldersgrupperna 20–24 år och 25–34 år tillhör gärningspersonen relativt ofta ungefär samma åldersgrupp som den utsatta. När den utsatta är äldre än så, är mönstret istället sådant att gärningspersonens ålder ganska jämnt fördelad i åldersgrupperna mellan 18 och 64 år. Oavsett ålder på

¹⁴ För att kunna skapa jämförbara ålderskategorier mellan NTU:s uppföljningsintervjuer och brottsmisstankarna har händelser där den utsatta är yngre än 18 år uteslutits ur den här redovisningen.

¹⁵ För att kunna skapa jämförbara ålderskategorier mellan NTU:s uppföljningsintervjuer och brottsmisstankarna har händelser där den utsatta är yngre än 18 år uteslutits ur den här redovisningen.

den utsatta är det mycket ovanligt att den gärningspersonen uppges vara äldre än 64 år.

Tabell 4. Gärningspersonens ålder vid hot fördelat på den utsattas ålder enligt NTU:s uppföljningsintervjuer 2019–2021. Andel händelser i procent.¹⁶

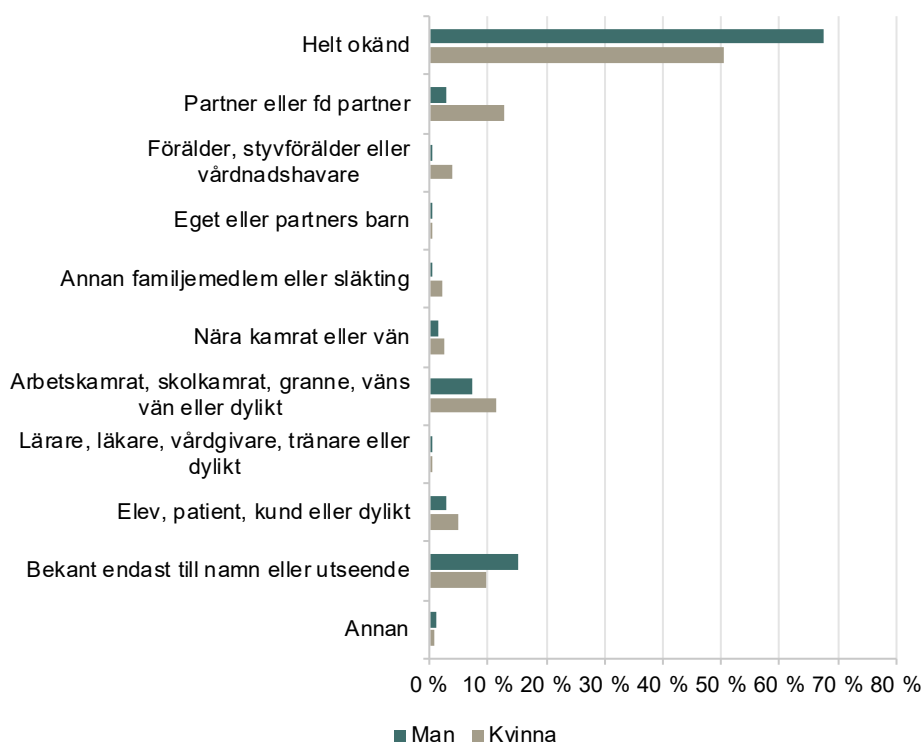
	Den utsattas ålder							Totalt
	16–19 år	20–24 år	25–34 år	35–44 år	45–54 år	55–64 år	65–74 år	
Gärningspersonens ålder								
0–17 år	44	5	6	8	10	13	11	13
18–24 år	38	34	27	21	12	19	13	23
25–34 år	2	22	46	27	20	23	20	25
35–44 år	9	15	9	12	23	18	23	15
45–54 år	5	7	6	22	21	8	20	13
55–64 år	0	17	5	11	12	18	9	9
65–74 år	2	0	1	0	2	1	3	1
75–84 år	0	0	0	0	0	0	1	0
Totalt	100	100	100	100	100	100	100	100

Gärningspersonens relation till den utsatta vid hot

Det vanligaste är att gärningspersonen uppges vara okänd för den utsatta (figur 10). Det gäller både om den utsatta är en man eller en kvinna, men i ännu högre grad om den utsatta är en man. Jämfört med misshandel är det inte alls en lika stor andel av gärningspersonerna vid hot som uppges vara en partner eller före detta partner, men de utgör ändå gärningspersonerna i 13 procent av fallen av hot mot kvinnor (och endast i 3 procent av hoten mot män). Det är över huvud taget så att det är vanligare vid hot mot kvinnor att gärningspersonen är en närstående (familjemedlem, släkting eller förälder) jämfört med hot mot män. Det är också vanligare att hot mot kvinnor kommer från en elev, patient, kund eller liknande, vilket stämmer överens med tidigare studier om kvinnors utsatthet för hot på jobbet (Brå 2018).

¹⁶ Åldersgruppen 75–84 år har uteslutits ur redovisningen på grund av för få svar.

Figur 10. Relation till gärningspersonen vid hot fördelat på den utsattas kön, enligt NTU:s uppföljningsintervjuer 2019–2021. Andel händelser i procent.

Sexualbrott

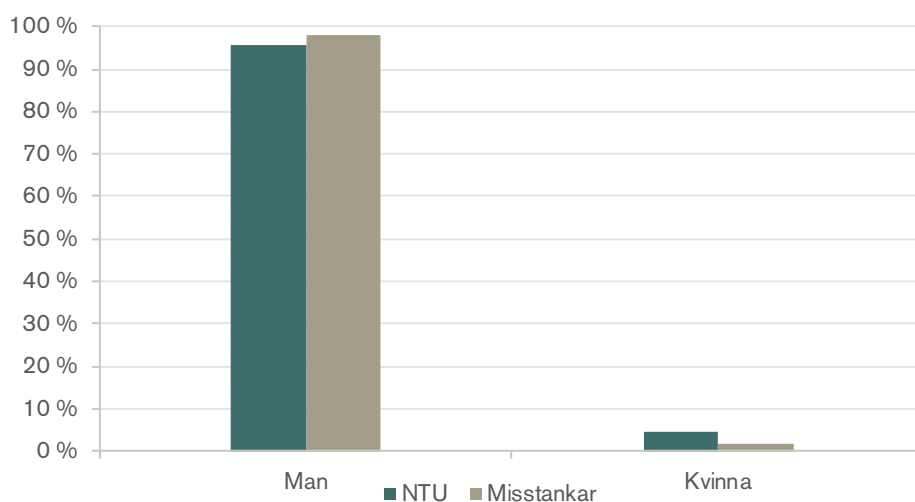
Det här avsnittet handlar om gärningspersoner vid sexualbrott, vilket innefattar ett brett spektrum av brott, från ringa sexuella ofredanden till de allvarligaste formerna av våldtäkt.¹⁷ Alla dessa brottstyper redovisas tillsammans som en kategori eftersom antalet händelser i NTU:s uppföljningsintervjuer är för litet för att det ska gå att redovisa olika typer av sexualbrott separat. Brottsmisstankarna går dock att dela in i olika typer av sexualbrott. I appendix (tabell 13 och 14) finns redogörelse för resultat över gärningspersonens kön och ålder uppdelat på de tre kategorierna våldtäkt (inklusive försök till våldtäkt), sexuellt ofredande respektive annat sexualbrott.

Gärningspersonens kön vid sexualbrott

I såväl NTU:s uppföljningsintervjuer som i uppgifterna över brottsmisstankar är det i de allra flesta fallen en man som är gärningspersonen vid sexualbrott (95 respektive 98 procent, figur 11). Andelen gärningspersoner som är kvinnor är därmed något större i svaren från NTU:s uppföljningsintervjuer (5 mot 2 procent)

¹⁷ Frågeformuleringen är "Ofredade, tvingade eller angrep någon dig sexuellt under förra året (2021)? Det kan till exempel handla om sexuella kränkande kommentarer i tal eller skrift eller att någon tafsade på dig, tvingat dig till en sexuell handling eller våldtagit dig. Det kan ha hänt hemma, i skolan, på arbetsplatsen, på internet eller på annan plats."

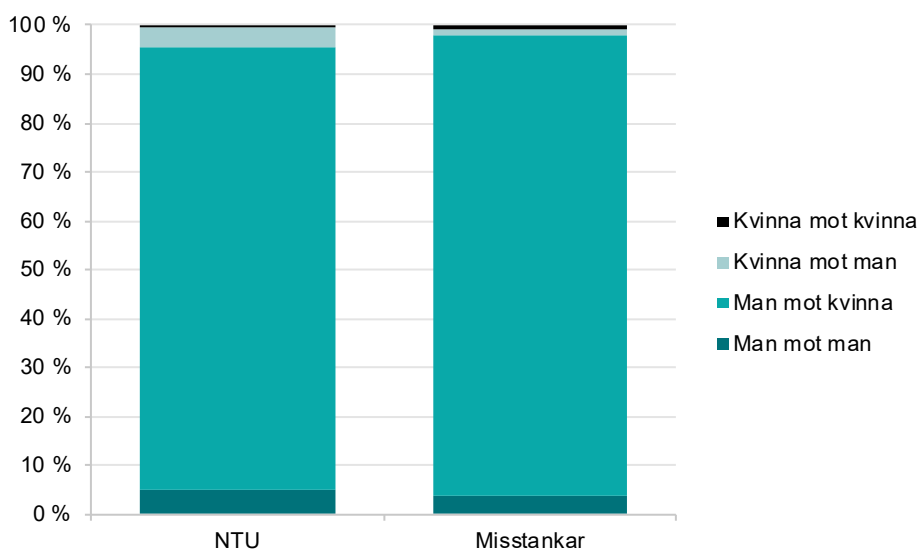
Figur 11. Gärningspersonens kön vid sexualbrott, enligt NTU:s uppföljningsintervjuer 2019–2021 respektive brottsmisstankar ur registret över misstänkta personer 2018–2020. Andel händelser i procent.

I de flesta fallen handlar det om en man som utsätter en kvinna för sexualbrott (90 procent i NTU:s uppföljningsintervjuer respektive 94 procent av brottsmisstankarna, se figur 12). Båda källorna visar samstämmighet vad gäller andelen fall där en man utsatt en annan man (5 procent för NTU:s uppföljningsintervjuer och 4 procent för brottsmisstankarna). Svaren i NTU:s uppföljningsintervjuer visar en något större andel fall där en kvinna utsatt en man (4 procent av svaren i NTU:s uppföljningsintervjuer jämfört med 1 procent av brottsmisstankarna). Sexualbrott av en kvinna mot en annan kvinna utgör cirka 1 procent av fallen i båda källorna.

När motsvarande redovisning görs för brottsmisstankar uppdelade på typ av sexualbrott (tabell 13 i appendix) är resultaten likartade oavsett brottstyp, bortsett från att fall där en man utsatt en annan man är något lägre när det gäller våldtäkt eller försök till våldtäkt, jämfört med hur det ser ut för sexuellt ofredande och för övriga sexualbrott.

Figur 12. Gärningspersonens och den utsattas kön vid sexualbrott, enligt NTU:s uppföljningsintervjuer 2019–2021 respektive brottsmisstankar ur registret över misstänkta personer 2018–2020. Andel händelser i procent.

Mönstren vad gäller gärningspersonens kön i förhållande till den utsattas kön varierar inte så mycket beroende på den utsattas ålder (figur 22 i bilaga) men andelen sexualbrott av en man mot en annan man uppges i något oftare bland de utsatta i åldersgruppen 35–44 år (8 procent) jämfört med utsatta i de andra åldersgrupperna (2–5 procent). Likaså är andelen sexualbrott av kvinnor mot män högre i åldersgrupperna 25–34 respektive 35–44 år (6 procent i båda grupperna) jämfört med övriga åldersgrupper (där andelarna är 2–3 procent). Det ska dock inte tolkas som att den typen av sexualbrott är fler antalsmässigt i de här åldersgrupperna, eftersom utsatthet för sexualbrott är lägre i den här åldersgruppen jämfört med de yngre åldersgrupperna. Det förklaras snarare av att övriga sexualbrott är ovanligare i de äldre åldersgrupperna.

Gärningspersonens ålder vid sexualbrott

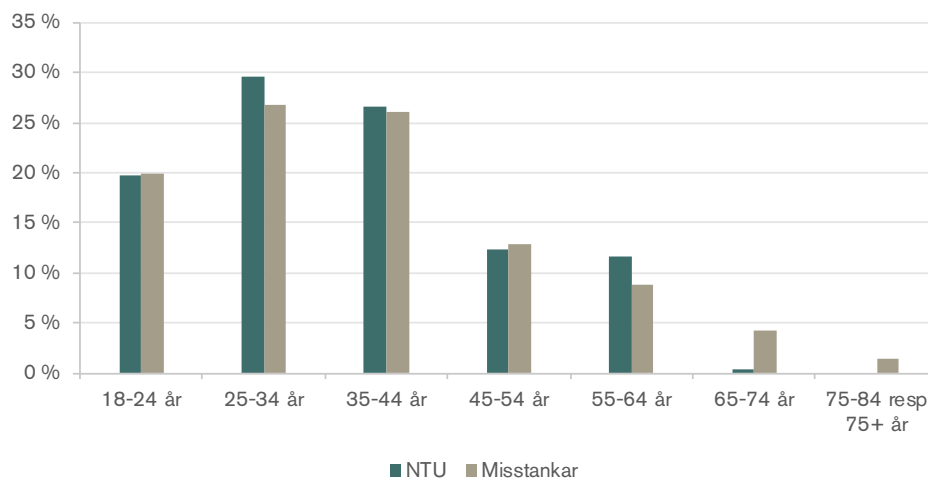
I de fall den utsatta personen är en man är det vanligast att gärningspersonen tillhör åldersgrupperna 25–34 år respektive 35–44 år, både sett till NTU:s uppföljningsintervjuer och brottsmisstankarna (figur 13). När kvinnor utsätts är gärningspersonen ofta något yngre, 18–24 år respektive 25–43 år (figur 14). För kvinnors utsatthet är dock mönstret inte lika samstämmigt mellan NTU:s uppföljningsintervjuer och brottsmisstankar som för mäns utsatthet. I svaren i NTU:s uppföljningsintervjuer är andelen unga gärningspersoner större, medan gärningspersonerna i brottsmisstankarna generellt är något äldre. Skillnaden går i linje med att det sedan tidigare är känt att anmälningsbenägenheten är väldigt låg för sexualbrott och att den är särskilt låg för unga personer (Brå 2020b, Brå 2021c)

När gärningspersonens ålder studeras utifrån brottsmisstankar uppdelade på olika typer av sexualbrott (tabell 14 i appendix) är resultaten snarlika

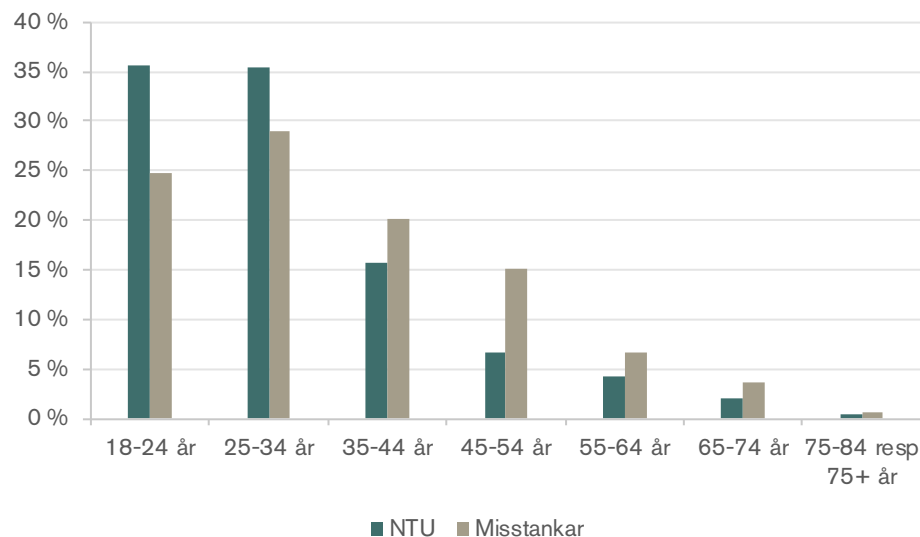

mellan brottstyperna, bortsett från att gärningspersonerna vid våldtäkt (eller försök till våldtäkt) generellt är något yngre än vad som är fallet för de andra typerna av sexualbrott, något som tycks gälla oavsett om den utsatta är en man eller en kvinna. Här bör dock beaktas att anmälningsbenägenheten för sexualbrott är låg och att det kan vara vanskligt att dra för stora slutsatser om gärningspersonen utifrån enbart brottsmisstankar.

Figur 13. Gärningspersonens ålder vid sexualbrott där den utsatta är en man, enligt NTU:s uppföljningsintervjuer 2019–2021 respektive brottsmisstankar ur registret över misstänkta personer 2018–2020. Andel händelser i procent.¹⁸

Figur 14. Gärningspersonens ålder vid sexualbrott där den utsatta är en kvinna, enligt NTU:s uppföljningsintervjuer 2019–2021 respektive brottsmisstankar ur registret över misstänkta personer 2018–2020. Andel händelser i procent.¹⁹

¹⁸ För att kunna skapa jämförbara ålderskategorier mellan NTU:s uppföljningsintervjuer och brottsmisstankarna har händelser där den utsatta är yngre än 18 år uteslutits ur den här redovisningen.

¹⁹ För att kunna skapa jämförbara ålderskategorier mellan NTU:s uppföljningsintervjuer och brottsmisstankarna har händelser där den utsatta är yngre än 18 år uteslutits ur den här redovisningen.

Svaren i NTU:s uppföljningsintervjuer visar att andelen unga gärningspersoner är större ju yngre den utsatta är, det vill säga att gärningspersonerna i stor grad utsätter någon i ungefär samma ålder (tabell 5).

Tabell 5. Gärningspersonens ålder vid sexualbrott fördelat på den utsattas ålder, enligt NTU:s uppföljningsintervjuer 2019–2021. Andel händelser i procent.²⁰

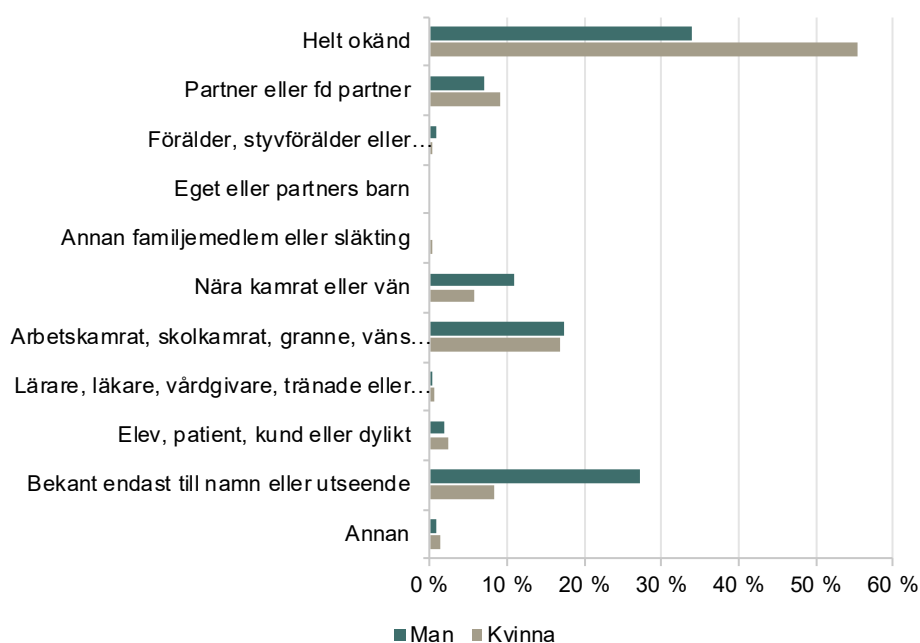
	Den utsattas ålder					Totalt
	16–19 år	20–24 år	25–34 år	35–44 år	45–54 år	
Gärningspersonens ålder						
0–17 år	24	1	0	4	4	9
18–24 år	54	40	6	18	8	31
25–34 år	11	46	54	25	17	32
35–44 år	6	6	26	33	24	15
45–54 år	4	4	7	13	18	7
55–64 år	1	2	5	7	9	4
65–74 år	0	0	1	1	20	2
75–84 år	0	0	0	0	1	0
Totalt	100	100	100	100	100	100

Gärningspersonens relation till den utsatta vid sexualbrott

Oavsett om den sexualbrottsutsatta är en man eller kvinna är det vanligaste att gärningspersonen är en helt okänd person. Det är också relativt vanligt att det rör sig om en arbetskamrat, skolkamrat eller liknande alternativt någon som är bekant endast till namn eller utseende. Det sistnämnda är mer vanligt för män än för kvinnor. Utöver den skillnaden visar svaren i NTU:s uppföljningsintervjuer relativt likartade svar vad gäller relationen till gärningspersonen, oavsett om den utsatta är en man eller kvinna, bortsett från att det är en något större andel sexualbrott mot kvinnor som uppges ha begåtts av en partner eller före detta partner och att sexualbrott mot män i större utsträckning uppges ha begåtts av en nära kamrat eller vän.

²⁰ Åldersgrupperna 55–64 år, 65–74 år samt 75–84 år har uteslutits ur redovisningen på grund av för få svar.

Figur 15. Relation till gärningspersonen vid sexualbrott fördelat på den utsattas kön, enligt NTU:s uppföljningsintervjuer 2019–2021. Andel händelser i procent.

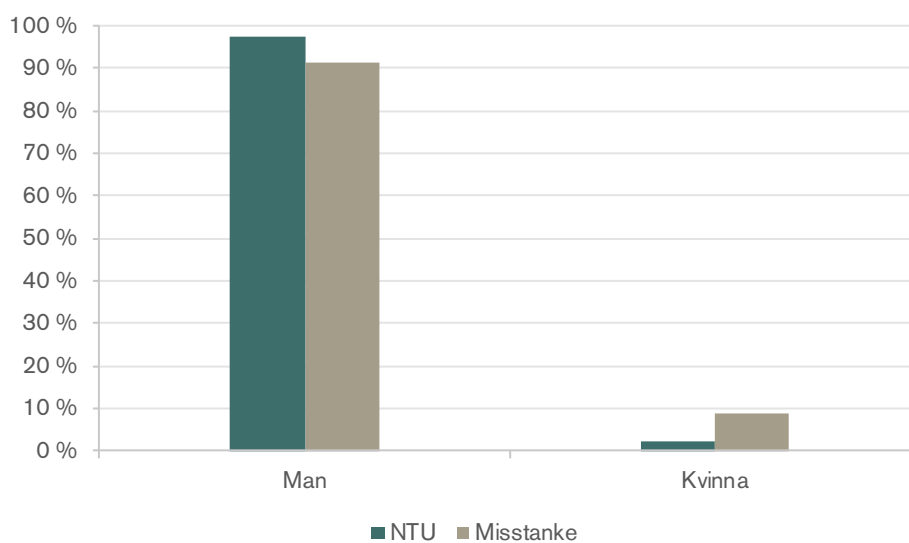

Personrån

Gärningspersonens kön vid personrån

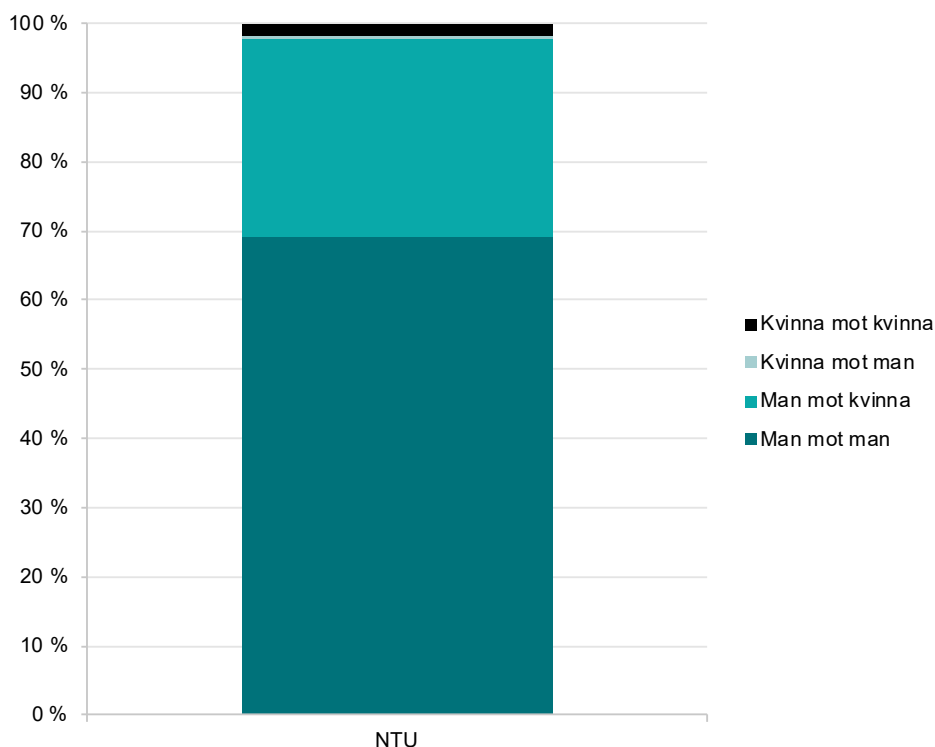
Gärningspersonen vid rån är oftast en man (figur 16). Andelen manliga gärningspersoner är större i svaren i NTU:s uppföljningsintervjuer jämfört med i brottsmisstankarna (98 procent jämfört med 91 procent).

Figur 16. Gärningspersonens kön vid personrån, enligt NTU:s uppföljningsintervjuer 2019–2021 respektive brottsmisstankar ur registret över misstänkta personer 2018–2020. Andel händelser i procent.

Enligt svaren i NTU:s uppföljningsintervjuer (figur 17) är det vanligast att rån begås av en man mot en annan man (69 procent), men i 29 procent av fallen är det en man som rånar en kvinna. Det går inte att ta fram motsvarande resultat för brottsmisstankar eftersom det inte finns uppgifter om den utsatta är en man eller kvinna för personrån.

Figur 17. Gärningspersonens och den utsattas kön vid personrån, enligt NTU:s uppföljningsintervjuer 2019–2021. Andelen händelser i procent.

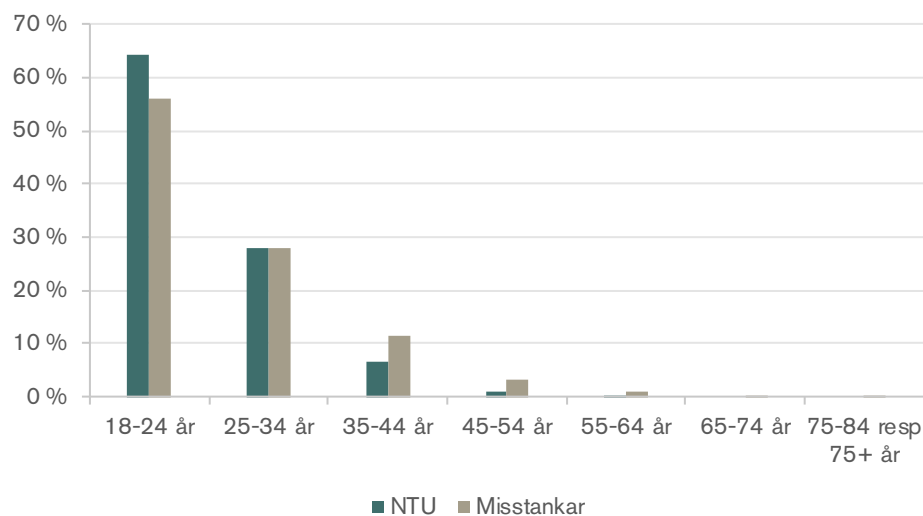

Gärningspersonens ålder vid personrån

Personrån har en mer tydlig åldersmässig koncentration än de tre övriga brottstyperna, där den yngsta gruppen har de mest förekommande gärningspersonerna. Därefter blir andelen lägre för varje åldersgrupp (figur 18).

NTU:s uppföljningsintervjuer och brottsmisstankarna ger en relativt samstämmig bild av åldern på gärningspersonerna, men precis som för de andra brotten är gärningspersonerna i fallen som rapporteras i NTU:s uppföljningsintervjuer något yngre än de som förekommer i brottsmisstankarna.

Figur 18. Gärningspersonens ålder vid personrån för utsatta män och kvinnor sammantaget, enligt NTU:s uppföljningsintervjuer 2019–2021 respektive brottsmisstankar ur registret över misstänkta personer 2018–2020. Andel händelser i procent.

Eftersom antalet personrån i materialet är relativt litet och de utsatta ofta tillhör de yngsta åldersgrupperna redovisas gärningspersonens ålder endast uppdelat på tre ganska breda åldersgrupper för de utsatta (tabell 6). Utifrån svaren från de utsatta i NTU:s uppföljningsintervjuer är det vanligast att gärningspersonen är mellan 18 och 24 år oavsett hur gammal den utsatta är. För den yngsta gruppen utsatta är dock gärningspersonerna generellt sett ännu yngre än för övriga utsatta åldersgrupper.

Tabell 6. Gärningspersonens ålder vid personrån fördelat på den utsattas ålder, enligt NTU:s uppföljningsintervjuer 2019–2021. Andel händelser i procent.²¹

Gärningspersonens ålder	Den utsattas ålder			Totalt
	16–24 år	25–44 år	45–64 år	
0–17 år	23	11	15	17
18–24 år	60	47	55	53
25–34 år	12	34	23	23
35–44 år	3	7	6	5
45–54 år	1	1	1	1
65–74 år	0	0	0	0
Totalt	100	100	100	100

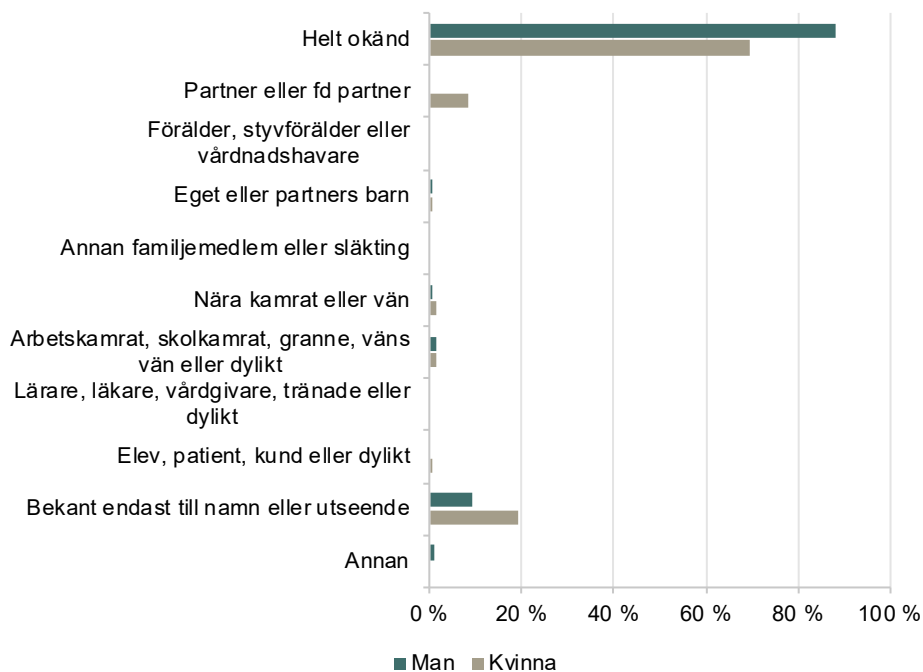
Gärningspersonens relation till den utsatta vid personrån

När det gäller personrån handlar det främst om tre olika typer av gärningspersoner, det är endast i enstaka fall som den utsatta har uppgett något annat svarsalternativ. Det absolut vanligaste är att

²¹ I den här redovisningen används en grövre indelning av åldersgrupper på grund av få svar. Åldersgruppen 65–84 år har uteslutits ur redovisningen på grund av för få svar.

gärningspersonen uppges vara helt okänd för den utsatta (figur 19). Det gäller både för rån mot män och mot kvinnor. Sedan är det en mindre andel fall där den utsatta har uppgett att gärningspersonen var bekant, men endast till namn eller utseende. I några fall där kvinnor blivit utsatta uppges gärningspersonen vara en partner eller före detta partner.

Figur 19. Relation till gärningspersonen vid personrån fördelat på den utsattas kön, enligt NTU:s uppföljningsintervjuer 2019–2021. Andel händelser i procent.

Avslutande diskussion

Resultaten är överlag samstämmiga och förväntade

Oavsett vilken av de fyra brottstyperna som studeras och oavsett kön och ålder på den utsatta är de allra flesta gärningspersonerna män, men högst är andelen vid sexualbrott och lägst vid misshandel. Gärningspersonerna är i regel unga, oavsett vilket brott det handlar om och om den utsatta är en man eller en kvinna. Generellt gäller också att gärningspersonerna tenderar att vara yngre ju yngre den utsatta är, men det mönstret är inte lika tydligt för personrån.

På grund av att källorna skiljer sig något åt mellan den tidigare kortanalysen (Brå 2014) och den här, är resultaten inte jämförbara rakt av. Hade resultaten i den här kortanalysen skilt sig väsentligt från den gamla hade det varit vanskligt att dra slutsatsen att det rört sig om en faktisk förändring i gärningspersonernas sammansättning. Några sådana förändringar syns dock inte. Metodskillnaderna till trots är resultaten vad gäller den utsattas kön och ålder påfallande lika mellan de båda kortanalyserna. Det kan dels tolkas som att förhållandena sannolikt inte har förändrats så mycket under det senaste decenniet, dels att metodförändringen i NTU inte verkar ha haft så stor inverkan på resultaten i uppföljningsintervjuerna, åtminstone vad gäller kön och ålder för gärningspersonerna för dessa fyra brottstyper.

Resultaten är inte bara lika den tidigare kortanalysen, utan går i linje med forskning om gärningspersoners kön och ålder generellt. Visserligen har skillnaderna mellan kvinnor och män minskat över de senaste decennierna (Estrada m.fl. 2016) men är fortfarande stora när det gäller den typen av brott som den här kortanalysen täcker in (se till exempel Bäckman m.fl. 2000). Att merparten av gärningspersonerna för den här typen av brott är unga är helt i linje med vad man vet sedan tidigare om brottsaktivitet och livsförlopp (se till exempel Carlsson och Sivertsson 2021 och Nilsson och Estrada 2009).

För personrån är den absoluta majoriteten av gärningspersonerna helt okända för den utsatta, oavsett om den utsatta är man eller kvinna. I den här kortanalysen kunde bara data från NTU:s uppföljningsintervjuer användas för att studera relation mellan den utsatta och gärningspersonen, eftersom den informationen inte finns i brottskoderna för personrån, som statistiken över brottsmisstankar bygger på. Brå har dock tidigare gjort en studie (Brå 2021b) där man gått igenom ett urval av brottsanmälningar av rån mellan unga, vilket ger samma bild, att gärningspersonerna oftast är okända för offret.²²

---

²² I de få fall där gärningspersonen eller någon av gärningspersonerna är en flicka är det i den studien dock vanligast att de inte är okända för den utsatta.

För de övriga brotten finns dock tydliga variationer vad gäller gärningspersonens relation till den utsatta, beroende på den utsattas kön. För misshandel är det vanligare att gärningspersonen är en bekant eller närstående (ofta nuvarande eller före detta partner) om den utsatta är en kvinna, medan det är en okänd gärningsperson i över hälften av fallen av när den misshandlade är en man. När det gäller hot är relationen till gärningspersonen lite mer lika mellan utsatta män respektive utsatta kvinnor, men det är ändå en något högre andel fall av hot mot kvinnor som begås av någon bekant eller närstående, inklusive nuvarande eller före detta partner.

Resultaten vad gäller gärningspersonens relation till den utsatta vid hot och misshandel går i linje med tidigare kartläggningar som visar att män oftare än kvinnor utsätts på allmän plats av en okänd person medan andelen utsatta i hemmet av en bekant eller närstående är högre bland utsatta kvinnor (se t ex Brå 2015). Det är en ganska liten andel av gärningspersonerna som är en elev, patient, kund eller dylikt, men den andelen är något högre bland utsatta kvinnor än bland utsatta män, vilket stämmer överens med studier om utsatthet för hot och våld i arbetslivet (Brå 2018, Wikman 2012).

Vad gäller sexualbrott är förhållandena lite annorlunda. När kvinnor är utsatta är det en mycket större andel helt okända gärningspersoner, jämfört med fall där en man är utsatt. Det betyder dock inte att sexualbrott mot män begås av närstående i större utsträckning, det är andelen gärningspersoner som är bekanta endast till namn eller utseende som är något större. Att en stor del av sexualbrotten begås av gärningspersoner som är helt okända för den utsatta hänger sannolikt samman med att en stor del av sexualbrotten som rapporteras i NTU är av lindrigare art. I en analys av sexualbrottens utveckling (Brå 2019) (som vid sidan om statistiska analyser även innefattade djupintervjuer med personer som uppgett att de utsatts för olika former av sexualbrott i NTU) kom man fram till att gärningspersonen ofta var okänd för den utsatta i de mindre allvarliga fallen (som ofredanden) och bekant eller närstående i de mer allvarliga fallen (som våldtäkt).

Källorna täcker delvis in olika typer av händelser och gärningspersoner

Generellt sett är könsfördelningarna för gärningspersonerna väldigt samstämmiga mellan NTU:s uppföljningsintervjuer och brottsmisstankarna. Högst är samstämmigheten vid misshandel, där andelen manliga respektive kvinnliga gärningspersoner är precis lika stora i NTU:s uppföljningsintervjuer som i brottsmisstankarna. Lägst är samstämmigheten vad gäller gärningspersonernas könsfördelning vid rån, där brottsmisstankarna visar en något högre andel kvinnliga gärningspersoner än NTU:s uppföljningsintervjuer.

Även åldersfördelningen är likartad mellan källorna, dock med en liten men genomgående skillnad att NTU:s uppföljningsintervjuer visar på en något större andel yngre gärningspersoner. Den skillnaden är rimlig mot bakgrunden av att NTU också visat att anmälningsbenägenheten är lägre hos de yngsta grupperna (se till exempel Brå, 2021c), samtidigt som resultaten i den här kortanalysen visar att det är de yngsta grupperna i NTU som utsätts av de yngsta gärningspersonerna. Det kan också handla om att NTU och anmälda brott (och därmed brottsmisstankarna) fångar in lite olika typer av brottslighet. NTU antas inte fånga in brott som sker i miljöer med tungt kriminellt belastade personer (på grund av låg svarsbenägenhet i gruppen) medan den typen av våldsbrott kan ha en större chans att upptäckas av rättsväsendet eftersom polisen har ett särskilt fokus på dessa grupper och att det oftare handlar om grövre händelser än de som generellt rapporteras in till NTU (Brå 2015, Brå 2022a). Man kan då föreställa sig att NTU fångar in den stora massan av de lindriga (och ibland grövre) brott som sker i den större del av befolkningen som inte är tungt kriminellt belastad, av vilka de flesta sker mellan unga. Däremot missar man de brott som begås mellan tungt kriminellt belastade, som både består av unga och av något äldre, eftersom en sak som utmärker de mest kriminellt belastade personerna är att de fortsätter vara brottsaktiva högre upp i åldrarna (Carlsson och Sivertsson 2021, Nilsson och Estrada 2009).

Det är något svårare att förstå skillnaden mellan datakällorna vad gäller personrån, där brottsmisstankarna visar en något högre andel kvinnliga gärningspersoner än NTU. Den skillnaden syntes inte i den tidigare kortanalysen. Först och främst ska noteras att det inte är uteslutet att skillnaden beror på slumpen, antalet personrånshändelser i NTU:s uppföljningsintervjuer är relativt litet (660 stycken). Det skulle också eventuellt kunna förklaras av en skillnad i hur gärningspersonernas räknas i NTU:s uppföljningsintervjuer jämfört med i brottsmisstankarna. I brottsmisstankarna räknas varje person som är delaktig i brottet som en egen misstanke, så att det alltså förekommer fall där det är flera misstankar per brottshändelse. I NTU:s uppföljningsintervjuer räknas varje händelse bara som ett brott, även om det var fler gärningspersoner delaktiga. Om det är fler gärningspersoner än en ombeds den utsatta att svara på frågor om den person som var mest delaktig. I Brås rapport om ungdomsrån framkom att i de (få) fall där det förekom kvinnliga gärningspersoner handlade det ofta om en grupp gärningspersoner som bestod av flickor och pojkar blandat. I ett sådant fall räknas varje flicka och pojke var för sig som en egen brottsmisstanke, medan det i NTU skulle räknas som en händelse med antingen uppgifter om en av flickorna eller en av pojkarna (beroende på vilken som den utsatta ansåg vara mest aktiv i brottet).

Materialet i NTU:s uppföljningsintervjuer var inte tillräckligt stort för att studera relation till gärningspersonerna uppdelat på utsatta kvinnor och män i olika åldersgrupper inom ramen för den här kortanalysen. Det är en

dock en studie som vore relevant att göra i framtiden när det finns fler insamlingsår att slå samman, eftersom det finns anledning att tro att relationen till gärningsperson skiljer sig beroende på den utsattas kön och ålder.

Referenser

Brottsförebyggande rådet, Brå (2000). *Vanor och trygghet – intervjuundersökning av socialt utsatta personer och normalbefolkningen*. Internetpublikation. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande Rådet, Brå (2014). *Gärningspersoners kön och ålder vid misshandel, hot, rån och sexualbrott – en beskrivning utifrån misstankestatistiken och Nationella trygghetsundersökningen*. Kortanalys. Brottsförebyggande rådet: Stockholm.

Brottsförebyggande Rådet, Brå (2017). *Brottsutvecklingen i Sverige fram till år 2015*. Rapport 2017:2. Brottsförebyggande rådet: Stockholm

Brottsförebyggande Rådet, Brå (2018). *Yrkesrelaterad utsatthet för brott*. kortanalys 3/2018 Brottsförebyggande rådet: Stockholm.

Brottsförebyggande Rådet, Brå (2019). *Indikatorer på sexualbrottsutvecklingen 2005–2017*. Rapport 2019:5 Brottsförebyggande rådet: Stockholm.

Brottsförebyggande Rådet, Brå (2020a). *Nationella trygghetsundersökningen – uppföljningsintervjuer 2019 En teknisk beskrivning och kvalitetsbedömning*. NTU–kortanalys 2/2020. Brottsförebyggande rådet: Stockholm.

Brottsförebyggande Rådet, Brå (2020b). *Nationella trygghetsundersökningen – uppföljningsintervjuer 2019, en resultatredovisning*. NTU–kortanalys 3/2020. Brottsförebyggande rådet: Stockholm.

Brottsförebyggande Rådet, Brå (2021a). *Nationella trygghetsundersökningen – uppföljningsintervjuer 2020 En redovisning av omständigheter kring rapporterade brottshändelser*. NTU–kortanalys 3/2021. Brottsförebyggande rådet: Stockholm.

Brottsförebyggande Rådet, Brå (2021b). *Ungdomsrån*. Rapport 2021:19 Brottsförebyggande rådet: Stockholm.

Brottsförebyggande Rådet, (Brå 2021c). *Anmälningbenägenhet vid fyra typer av brott – En statistisk analys av skillnader i anmälningbenägenhet*. Kortanalys 1/2021. Brottsförebyggande rådet: Stockholm

Brottsförebyggande Rådet, Brå (2022a) *Nationella trygghetsundersökningen 2022 Om utsatthet, otrygghet och förtroende*. Rapport 2022:9 Brottsförebyggande rådet: Stockholm.

Brottsförebyggande Rådet, Brå (2022b) *Nationella trygghetsundersökningen 2022 – Teknisk rapport*. Rapport 2022:10
Brottsförebyggande rådet: Stockholm.

Brottsförebyggande Rådet, Brå (2023) *Kvalitetsgranskning av anmälda misshandelsbrott efter relationstyp 2019–2021 – En kvalitetsstudie inom kriminalstatistiken*. Brottsförebyggande rådet: Stockholm.

Bäckman O., Hjalmarsson R., Lindqvist, M., Petterson T. (2018) ”Könsskillnader i brottslighet – hur kan de förklaras?” i *Ekonomisk debatt* 2018, nummer 4 (68–78).

Bäckman, O., Estrada, P., Nilsson A., Sivertsson F. (2020) *Den ojämlika brottsligheten Lagföringsutvecklingen i demografiska och socioekonomiska grupper 1973–2017*. Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.

Carlsson, C., Sivertsson, F. (2021) ”Age, Gender, and Crime in a Stockholm Birth Cohort to Age 64.” i *Journal Developmental and Life Course Criminology* 7 (359–384).

Estrada, P., Bäckman O., Nilsson A. (2016) ”The Darker Side of Equality? The Declining Gender Gap in Crime: Historical Trends and an Enhanced Analysis of Staggered Birth Cohorts” i *The British Journal of Criminology*, nummer 6 (1272–1290).

Nilsson, A. (2002). *Fånge i marginalen – uppväxtvillkor, levnadsförhållanden och återfall i brott bland fångar*. Avhandling. Stockholm: Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.

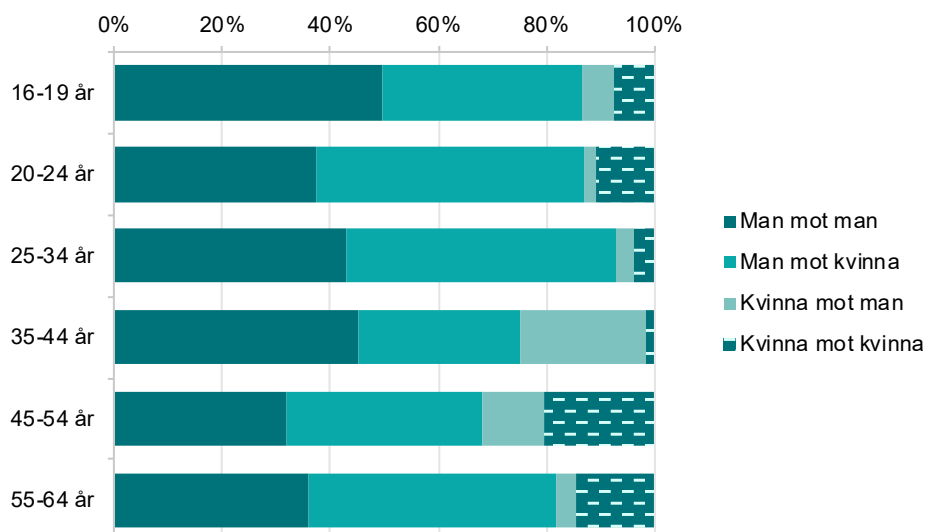
Nilsson, A., Estrada F. (2009). *Kriminalitet och livschanser Uppväxtvillkor, brottslighet och levnadsförhållanden som vuxen 2009*. Stockholm: Institutet för Framtidsstudier

Wikman, S (2012) *Våld i arbetslivet Utveckling, uppmärksamhet och åtgärder*. Kriminologiska institutionens avhandlingsserie nr. 30. Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.

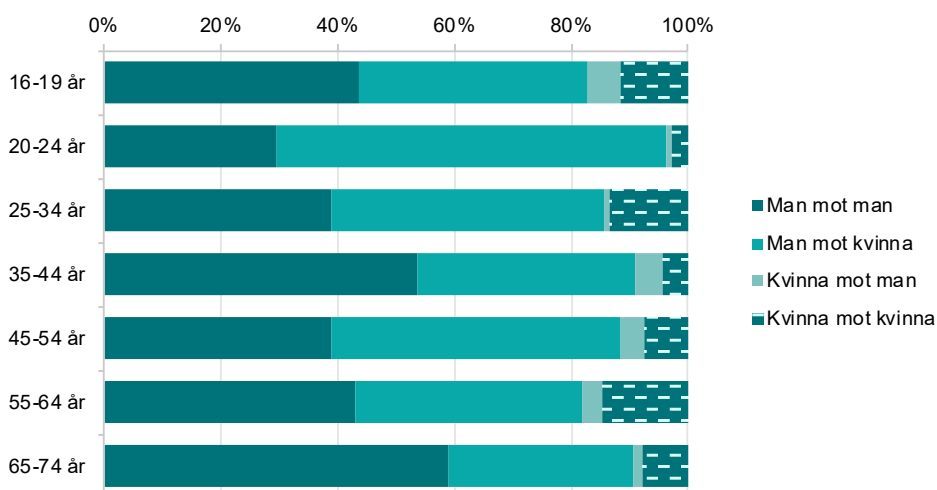
Bilagor

Diagram

Figur 20. Andel händelser (procent) manliga och kvinnliga gärningspersoner respektive utsatta vid misshandel, uppdelat på den utsattas åldersgrupp enligt NTU:s uppföljningsintervjuer 2019–2021.²³

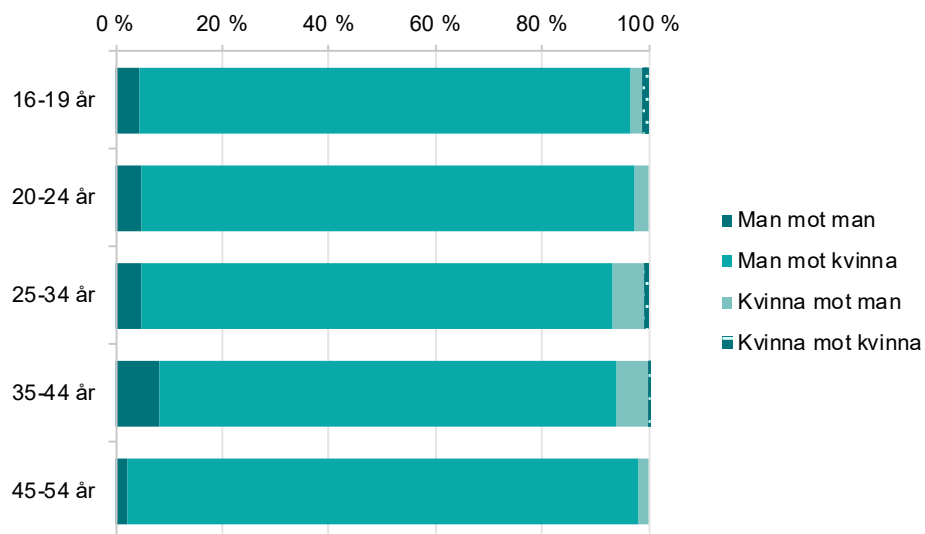
Figur 21. Andel (procent) manliga och kvinnliga gärningspersoner respektive utsatta vid hot, uppdelat på den utsattas åldersgrupp, enligt NTU:s uppföljningsintervjuer 2019–2021.²⁴

²³ Åldersgrupperna 65–74 samt 75–84 har uteslutits ur redovisningen på grund av för få svar.

²⁴ Åldersgruppen 75–84 har uteslutits ur redovisningen på grund av för få svar.

Figur 22. Andel händelser (procent) med manliga och kvinnliga gärningspersoner respektive utsatta vid sexualbrott, uppdelat på den utsattas åldersgrupp, enligt NTU:s uppföljningsintervjuer 2019–2021.²⁵

Tabeller

Se separat tabellappendix.

²⁵ Åldersgrupperna 55–64 år, 65–74 år samt 75–84 år har utelutits ur redovisningen på grund av för få svar.

Brå – kunskapscentrum för rättsväsendet

Myndigheten Brå verkar för att brottsligheten minskar och tryggheten ökar i samhället. Det gör vi genom att ta fram fakta och sprida kunskap om brottslighet, brottsbekämpning och brottsförebyggande arbete, till i första hand regeringen och myndigheter inom rättsväsendet.

Vid citat eller användande av tabeller, figurer och diagram ska källan Brå anges. För att återge bilder, fotografier och illustrationer krävs upphovspersonens tillstånd.

Publikationen finns som pdf på www.bra.se. På begäran kan Brå ta fram ett alternativt format. Frågor om alternativa format skickas till tillgangligt@bra.se

Brottsförebyggande rådet/National Council for Crime Prevention

Box 1386/Tegnérgatan 23, SE-111 93 STOCKHOLM

Tel +46 (0) 8 527 58 400, info@bra.se, www.bra.se

urn:nbn:se:bra-1131